

Fotográfiaiak a Levéltárban

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának hatalmas mennyiségű iratanyaga mellett, talán kevesebb figyelmet kapnak a közöttük szinte észrevétlenül meghúzódó fotográfiaiak.

Az Országos Levéltár nem tekinthető a fényképeszeti adathordozók kiemelt közgyűjteményének. Az állományában található fényképek többnyire iratanyagokhoz kapcsolódva, azok fontos kiegészítő elemeiként értelmezhetők. Ezzel együtt szép számmal vannak olyanok, melyek külön érdeklődésre is számot tarthatnak, nem csak információ tartalmuk, hanem esztétikai értékük miatt is. A fotótörténeti eljárások iránt érdeklődők számára pedig technika-történeti dokumentumokat is jelentenek.

Az alábbiakban néhány figyelemfelkeltő példával kívánunk szolgálni, egy kevés technikával, néhol kémiával fűszerezve.

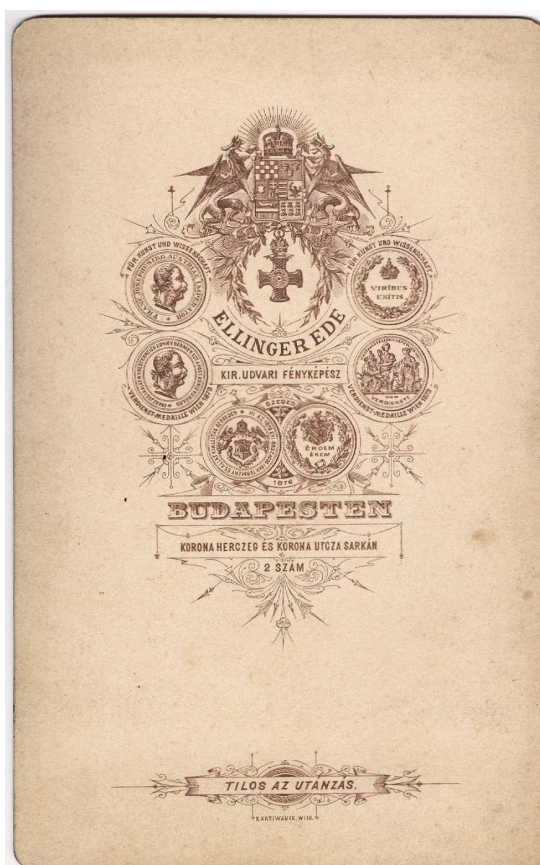
A fotográfiai eljárások története az 1830-as évekig nyúlik vissza. A fényképezés első virágkora, annak ún. kézműves korszaka pedig az 1850-70 közötti időszakra tehető. Ekkor alakították ki a technikai eljárások (dagerrotípa, talbotípa, sópapír, albumin, ambrotípa, ferrotípa stb.) szinte végtelen sorát azok az úttörők, akik részben a festészet, részben a vegyészet oldaláról közelítették meg ezt az új művészetet.

Az OL családi levéltári gyűjteményében sok szép példát találhatunk a fent említett időszakból. Az akkoriban kifejlesztett kamerák, az expozíciós fényviszonyok és az alkalmazott fotográfiai nyersanyagok, a mai fényképezésnél jóval hosszabb expozíciós időt tettek szükségessé. Ezért a témaválasztás kezdetben jórészt a műtermi, beállított portrékészítésre, vagy a mozdulatlan külső felvételekre (épület, tájkép) szorítkozott. A művesen szép műtermi képek a portréfestészet mellé kínáltak egyre divatosabb és tömegessé váló alternatívát. A legnevesebb fotográfusok műhelyei híresek voltak Pesten és az ország nagyobb városaiban (Strelisky Lipót, Koller Károly, Ellinger Ede, Borsos József, Doctor Albert és mások). Felvételeikből számtalan megtalálható az OL családi gyűjteményeiben.

A Bánó család levéltárából (P 16) való az alábbi két portré. Az Ellinger Ede műhelyében készült, kissé megsárgult albuminkép a család egyik férfi tagjának képmása, a Koller Károly által készített barna tónusú albumin pedig Steden Ilona portréja. Az albuminkép az 1860-as évektől a század végéig általánosan használt fotográfiai technika volt, egy negatív-pozitív eljárás végeredménye, amely gyönyörű, részletdús képet eredményezett. Különösen alkalmas volt a portréfényképezéshez. A műteremben elvégzett felvétel kollódiumos üveglemezre készült és negatív képet adott. Az üvegnegatívról ezután másolókeretben, napfényel exponálva hozták létre a pozitív albuminképet, amelynek elkészítése igazi kézműves munka volt. Nagyon jó minőségű vékony papírlapra vitték fel az albumin réteget, ami 1-2%-os nátrium-kloriddal habbá vert, majd átszűrte tojásfehérjéből állt. Az albuminos papírt közvetlenül a másolás előtt érzékenyítették 12%-os ezüst-nitrát oldattal, majd ezt követte a negatívról kontakt módon, keretben, napfényen történő másolás. Fixálás és esetleges aranyozás, színezés után kartonra kasírozva kapták a kész pozitív képet. Sajnos az albuminképek ma már nem mutatják eredeti árnyalatukat, mert hajlamosak a fakulásra, sárgulásra. A felületükön látható apró barna pöttyök pedig a gombásodás jelei. Érdekes az ilyen képek hátoldalát is megsejmelni, sok információt tartalmaznak, például a fényképész műhelyére vonatkozóan, sőt gyakran a felvételen szereplő személyre, témára utaló kézírásokat, képeslap-szerű üdvözléseket is olvashatunk rajtuk!

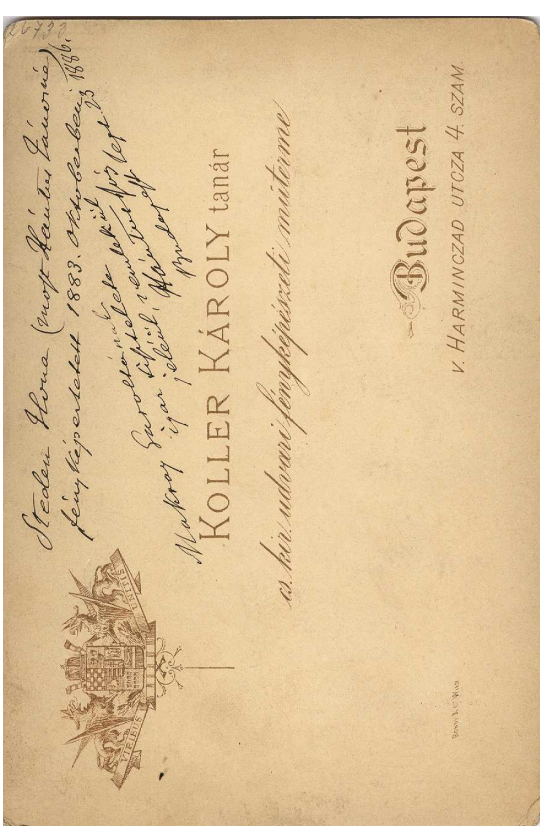
P16_46cs_Bano család_2r

P16_46cs_Bano család_2v

P16_46cs_Bano család_1r

P16_46cs_Bano család_1v

Egyedien szép és fontos dokumentum a kiegyezéskori képviselőházi tagok arcképeit tartalmazó, Kraiss Ildikó által restaurált, bőrkötésű fényképalbum (K 483 1. kötet, Miniszterelnökség Fényképalbum Gyűjteménye). Az album lapjaiba ültetve, névsorba rendezve 357 db vizitkártya méretű albuminkép található.

K483_1_1(000000012_001_irat recto)

Érdekes, és a XIX. sz. második felének igen népszerű találmánya volt a sztereókép. A kettős fénykép két felét két szemmel egy időben nézve térhatású képet kapunk. A sztereóképet sztereókamerával rögzítették, és sztereoszkóp segítségével nézegették. Szép példák találhatók e divatos technikára a Széchényi család gyűjteményében (P 623), amelyek gr. Széchényi Géza amerikai útján készültek az 1880-as évek elején. A 140 fényképből álló sorozat szinte naplóként jeleníti meg az utazás állomásait, a Niagara vízeséstől a nyugati partig. Ezek egyikén San Francisco utcarészlete látható, kínai üzlettel.

P623_No42_Szechenyi_San_Fr

Sztereoszkóp:

sztereoszkop

A korabeli fotográfiák a későbbi fekete-fehér fényképek őseinek tekinthetők. A valóság színei utáni igény azonban rendre felmerült, de a többnyire ezüst-sókkal érzékenyített fotóanyagok csak egyféle árnyalatot adtak, és bár különféle eljárásokkal illetve vegyszeres kezelésekkel színes (barna, kék, lila, arany stb.) tónust lehetett adni nekik, mégsem voltak valódi színes képek. Kézenfekvő megoldásnak tűnt (és ez is a festészethez való akart-akaratlan kötődést mutatja) a képek utólagos kiszínezése, kifestése. Az abrudbányai önkéntes tűzoltóegylet tagját megörökítő albumkép (K 150–1883-VII-8-15360 Belügyminisztérium Általános iratok) utólagos színezéssel hűen visszaadja az egyenruha eredeti látványát.

K150_1883_VII_8_15360_Abrudbanya

Az Országos Levéltárban őrzött fényképeszeti anyagok optimális körülmények között történő kutatásához adatbázis készül, ami illeszkedni fog a papíriratok adatbázisához (e-archívum). Sajnos a fotográfiák nagyobb része még nincs megfelelő csomagolásban, és a Bécsi kapu téri valamint a Hess András téri őrzési körülmények sem ideálisak. Lehetőségeinkhez mérten igyekszünk fokozatosan javítani a ma még szegényes helyzeten. Ezek az adathordozók – összetett anyagi felépítésük miatt – a papíriratoknál érzékenyebbek a károsító tényezőkkel szemben, ezért állományvédelmük is speciális, komplex feladatot jelent. A korabeli fotográfiai eljárások többsége viszont – szerencsénkre – stabilabb, maradandóbb végeredményt produkált a mai fényképeszeti technikáknál, ezért másfél évszázad távlatából is módunkban áll gyönyörködni bennük.